

Scientizmus je upokojujúce, ale myseľ otupujúce narkotikum

David Thunder

10. júna 2022 ✚ Spoločnosť

Zdroj: wikimedia commons / Wellcome Library (wellcomeimages.org) CC BY 4.0

Najjednoduchšie je zveriť ťažké rozhodnutia do rúk mužov a žien v bielych plášťoch.

Vypuknutie pandémie koronavírusu v roku 2020 postavilo vedu do centra pozornosti spôsobom, aký sme nezažili celé generácie. Vedci boli pravidelne predvolávaní pred kamery, aby vysvetľovali dôvody rozhodnutí, ktoré majú ohromný význam pre život ľudí: zostanú školy naďalej otvorené alebo budú zatvorené na dlhé mesiace? Budú podniky nútené zatvoriť svoje brány a prepustiť svojich zamestnancov? Budú si ľudia musieť zakrývať nos a ústa, keď budú chcieť ísť do supermarketu? Budú ľudia na neurčito uzavretí vo svojich domovoch? Bude neočkovaným občanom odmietnutý prístup do lietadiel, vlakov alebo verejných služieb?

Muži a ženy v bielych plášťoch predkladali svoje názory a rady o účinnosti týchto život meniacich „opatrení“ a vlády ich s radosťou citovali, aby tak legitimizovali svoje rozhodnutia. Vlády, ktoré sa chystali uvrhnúť ľudí do domáceho väzenia, zaviesť programy očkovacieho apartheidu, zakazovať lacné experimentálne liečby, s ktorými boli spojené veľmi nízke riziká, a brániť ľuďom vidieť svojich blízkych na smrteľnej posteli, nás ubezpečovali, že sa jednoducho „riadia vedou“. Takto nás viedli k presvedčeniu, že tieto veľmi neortodoxné politické zásahy neboli výsledkom nezávislého uvažovania za ťažkých okolností, ale jednoducho výsledkom „nasledovania vedy“, nech už nás viedla kamkoľvek.

To malo dve veľké politické výhody: po prvé, vládnym rozhodnutiam to dodalo určitú prestíž spojenú s autoritou vedy tým, že sa stotožnili s neúprosnými závermi „vedy“; a po druhé, odvrátilo to pozornosť verejnosti od osobnej zodpovednosti verejných činiteľov, ktorí sa v skutočnosti odklonili od desaťročia zaužívaných usmernení v oblasti verejného zdravia a rozhodli sa pre radikálne nový prístup k boju s chorobami, ktorý sa po prvýkrát v histórii vo veľkej miere opieral o bezhlavú a povinnú karanténu asymptomatických skupín obyvateľstva.

Ľudia často veria tomu, čo im pomôže cítiť sa lepšie alebo čo upokojí ich obavy. Preto sa tí, ktorí smútia za milovanou osobou, môžu nechať zmanipulovať šarlatánmi, aby si mysleli, že ich blízki k nim môžu prehovoriť z hrobu – samozrejme, za pomoci experta, ktorý za to rád prijme skromný honorár.

Zdroj: flickr.com

Populárny scientizmus

Rétorika „nasledovania vedy“ veľmi dobre fungovala na vystrašené obyvateľstvo, pretože občania neistí svojou budúcnosťou a vystrašení smrťou túžili po jasných a jednoznačných riešeniach. Mýtus, ktorý ľudia prijali, aby upokojili svoj strach a ktorý vlády šíрили, aby zdôvodňovali svoje vlastné neuvážené rozhodnutia, možno zhrnúť do jedného slova: *scientizmus*.

Scientizmus sa tradične chápe ako názor, že k dobre podloženému poznaniu možno dôjsť iba vďaka metódam prírodných vied, a nie napríklad poézie, literatúry, hudby, výtvarného umenia, teológie či morálneho zvažovania. Existuje však aj zjednodušená karikatúra vedy a vedeckej metódy – nazvime ju „pop scientizmus“ –, ktorá, žiaľ, v západných spoločnostiach čoraz viac prevláda.

Populárne formy scientizmu, podobne ako populárna veda, sú ľahko stráviteľné pre širokú verejnosť. Ale na rozdiel od premyslených verzií populárnej vedy, ktorých zjednodušenia umožňujú čitateľom hlbšie pochopiť výsledky vedeckého snaženia a jeho metódy, populárny scientizmus hrubo skresľuje vedu ako tvorbu jednotného súboru ustálených právd potvrdených mužmi a ženami v bielych plášťoch, ktoré údajne priamo ukazujú na konkrétny súbor opatrení a verejných politík, čím nám šetria námahu pri prijímaní zložitých rozhodnutí zahŕňajúcich komplexné kompromisy medzi konkurenčnými statkami.

Populárny scientizmus sa vyhýba nejednoznačnosti, neistote a napätiu vedeckej metódy, ktorá testuje hypotézy a je otvorená kritike, revízii a falzifikácii. Populárny scientizmus sa drží falošnej predstavy o vede ako súbore nespochybniteľných dogiem, ktoré jednomyselne schvaľuje armáda vysoko kvalifikovaných profesionálnych vedcov a ktoré spochybňuje len dedinský idiot alebo hŕstka vedcov, ktorí sa odklonili od „pravej vedy“.

Covidové politiky sa opierali o takéto mylné predstavy o vede a vedeckej metóde. Toto je však len posledný prípad. Ďalším výrazným príkladom tohto zjednodušeného prístupu k vede je napríklad názor, že príčiny a dôsledky klimatických zmien sú z vedeckého hľadiska jasné a predstavujú súbor nespochybniteľných dogiem, s ktorými súhlasí každý rešpektovaný vedec. Nesmierna zložitnosť otázok týkajúcich sa príčinných súvislostí vo vede o klimatických zmenách sa redukuje na lacné frázy a dogmatické vyhlásenia, zatiaľ čo tí, ktorí problematizujú akýkoľvek aspekt konvenčnej múdrosti týkajúcej sa klimatických zmien, sú označovaní

za „nepriateľov vedy“ – akoby spochybňovanie vedeckých hypotéz bolo zradou vedeckej metódy!

Falošná veda ako hypnóza

Skutočná veda je vzrušujúca a zároveň znepokojujúca: neustále sa vyvíjajúce hľadanie pravdy v mori neistoty a dvojznačnosti. Na druhej strane falošná veda – v podstate súbor dogiem šírených mužmi a ženami v bielych plášťoch, ktorých spochybňovanie je na vlastné nebezpečenstvo – pôsobí ako upokojujúce narkotikum, ktoré ľudí uspí a otupí ich kritické schopnosti. Občan, ktorý uverí lákavým mýtom falošnej vedy, si zamení inštitucionálnu autoritu oficiálnych, vládou menovaných vedcov s autoritou „vedy“ ako disciplíny alebo spôsobu života.

Každý, kto akceptuje princípy scientizmu prejavujúce sa v populárnej kultúre, sa ľahko stane korisťou „scientistickej“ vládnej propagandy, ktorá sa snaží odvodiť legitimitu svojej kontroverznej politiky z povrchného pozlátka vedeckej autority či zo súhlasu nejakého oficiálneho orgánu vedcov.

Zdroj: pixabay.com

Päť hlavných princípov populárneho scientizmu

– Ak to tvrdí väčšina vedcov, potom je to čistá „veda“ a musí to byť pravda.

Viem si predstaviť len málo protivedeckých tvrdení. Ak by bola väčšinovosť vhodným testom vedeckej platnosti alebo pravdivosti, stačilo by hlasovať a rozhodnúť, ktorá hypotéza je s najväčšou pravdepodobnosťou pravdivá, a mohla by sa vynechať všetka námaha s testovaním teórií a hypotéz alebo s overovaním, či sa údaje zhodujú s nimi.

– Experti majú autoritu hovoriť nám, ako máme žiť, kedy máme nosiť masky, kedy si máme umývať ruky, ako často a za akých okolností sa môžeme stretávať v spoločnosti počas pandémie atď.

Prečo by mal niekto do niekoho vkladať takúto bezhraničnú dôveru ako politickej a morálnej autorite len preto, že má doktorát alebo sa mu/jej podarilo dokázať svoje schopnosti v ovládaní určitej oblasti poznania? Vedci sú rovnako mravne krehkí ako ktokoľvek iný. Sú omylní aj vo svojich vedeckých úsudkoch. Aj keď vedec zasväti svoju celoživotnú prácu štúdiu rúšok, nedáva mu to právomoc nútiť ostatných, aby nosili rúško alebo nariadiť takéto donucovacie opatrenie. Jedna vec je predložiť dôkazmi podložený argument o

účinnosti rúšok, druhá vec je nútiť celú populáciu, aby si ich cez deň v bežnom živote nasadzovali, často proti svojej vôli.

– Obsahom „vedy“ a jej zistení je všetko, čo WHO alebo iný vedecký orgán vyhlási za vedecké...

Toto je v príkrom protiklade k samotnému duchu vedy. Nahrádza to tvrdú prácu spojenú s presvedčaním vedeckej komunity diktátom tých, ktorí mali to šťastie a dostatok schopností, aby sa dostali na vysoké mocenské pozície vo vedeckej komunite. Je absurdné predpokladať, že niekto, akokoľvek kompetentný, kto sa náhodou dostane do WHO alebo do národnej vedeckej komisie, bude vždy rozumieť vedeckej problematike lepšie ako niekto iný, kto náhodou pracuje vo výskumnom centre, ktoré nefunguje ako oficiálna vedecká autorita.

– Všetko, čo je v rozpore s väčšinovým vedeckým názorom alebo názorom oficiálnych vedeckých autorít, je „dezinformácia“.

Toto je určite upokojujúce presvedčenie, pretože svet je vďaka tomu oveľa jednoduchší, ak možno považovať hŕstku vedeckých komisií za tú, ktorá má posledné slovo v každej dôležitej vedeckej otázke. Po zamyslení sa je však celkom zrejmé, že vedci sú omylné ľudské bytosti, podliehajúce zaujatosti, konfliktom záujmov a omylom. Keď sa človek dostane do takejto komisie či získa mocensky prestížnu pozíciu, nestráca ľudský sklon k omylom. Vedecká pravda je komplikovaná. Nemožno ju zredukovať na neomylné výroky vedeckých autorít. Objavuje sa postupne, v procese vedeckej diskusie a testovania a opätovného testovania hypotéz.

– Ak dáte vedcom dostatočnú moc alebo vplyv, mali by byť schopní vyriešiť zložité spoločenské problémy za nás.

Zdá sa, že toto je filozofia ľudí ako Bill Gates, a viem si spomenúť aspoň na jedného známeho, ktorý má takmer náboženskú vieru v silu vedy vyriešiť problémy ľudstva. Táto naivná viera sa opiera o úplne nerealistický pohľad na to, čo možno vedeckými metódami dosiahnuť.

To, že človek vie vystopovať príčiny prenosu chorôb, je vynikajúci vojenský stratég alebo dosiahol hviezdnu kariéru v oblasti spoločenských vied, neznamená, že automaticky dokáže posúdiť, ktoré kroky sú najlepšie pre *spoločné dobro* jeho komunity alebo národa. Na to je potrebná cnosť, ktorá sa získava praxou, čiže praktická múdrosť alebo stála dispozícia robiť správne úsudky o najlepšom postupe. Veda túto cnosť neposkytuje automaticky. Štátnické a politické vedenie ju môže zdokonaľovať, ak je dotyčná osoba skutočne oddaná službe verejnosti a je dostatočne pokorná, aby sa poučila zo svojich chýb.

Pri zjednodušujúcom pohľade na vedu ako na továreň na nespochybniteľné dogmy a neomylné recepty na tvorbu dobrej verejnej politiky sa svet môže zdať oveľa usporiadanejší, než v skutočnosti je a vedie ľudí k presvedčeniu, že na nesmierne zložité problémy existujú hotové odpovede, ktoré nám poskytnú muži a ženy v bielych plášťoch a že komisia odborníkov by nemala mať problém určiť pevnú hranicu medzi vedcami, ktorí majú pravdu, a tými, ktorí sa mýlia, medzi informáciami a dezinformáciami, medzi vedeckou pravdou a lžou.

Na druhej strane čestní praktici vedy chápajú, že pravda je veľmi často výsledkom chaotického a dlho vedeného rozhovoru, a nie súborom nedotknuteľných dogiem, ktoré sú ustálené raz a navždy na večné časy.

Preklad z blogu davidthunder.substack.com

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/scientizmus-je-upokojujuce-ale-mysel-otupujuce-narkotikum/>